

"בפרי הארץ"

"פרשת בלק"

"יתגבר כארי"

"פָּרַע שָׂכָב כְּאֵרִי וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמֵנוּ מִבְּרַכְיָה בְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אָרוּר"

גמרא: ברכות דף יב: אמר רבי אבהו בן זוטרתאי אמר רבי יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה - משום טורח צבור וכו', אלא אמר רבי יוסי בר אבין: משום דכתיב בה האי קרא: כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו.

רש"י: כרע שכב - דדמי לבשכבך ובקומך, שהקדוש ברוך הוא שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלמים ושקטים כארי וכלביא.

אלישיך: אמר, גם שתראה שיחרבו פעמים, חרבן בית ראשון וחרבן בית שני. כי יפול לא יוטל, כי אם כרע בבית ראשון ושכב בבית שני. כי האחד קם מיד אחר שבעים שנה, והשני הארוך מתייחס לשוכב. אינה נפילה נשברת, כי אם האחד הוא כארי הכורע, והשני כלביא החלש מארי. אך הצד השווה שבהם כי גבורת אריה בהם לקום ולהתגבר, כי גם בנפלים גבורתם אתם לקום כגבור. ומה ששוכב בשני אינו שאין כח לקום חלילה, רק עד המתין מי יקימנו. והוא ענין מאמר ספר הזוהר (ח"א דף רלז ע"ב) על פסוק נפלה לא תוסיף קום כו' (עמוס ה ב). למטרונא שסרחה וגרשה המלך מהיכלו, ובשוב אפו שלח אחריה ובאה. שב לימים ושלחה מביתו. אז נשבעה שלא תשוב מאליה עד יקימנה המלך בעצמו. וזהו לא תוסיף קום, כלומר מאליה. ובזה יאמר נמשך אחר אומרו כי אל מוציאו ממצרים בעצמו, גם עתה יעשה כן. כי יאכל וכו' וגם שכרע כו', יקוה את מי יקימנו הוא הקדוש ברוך הוא. כי הוא אלהינו קוינו לו נגילה ונשמחה בישותנו.

במה שידענו מרבותינו: (ויקרא רבה ט ג) כי ישועתן של ישראל תלויה בישותנו של הקדוש ברוך הוא. והוא, כי שכינה כנסת ישראל בגלות, והיא אשר תקום במהרה בימינו ותקימנו. וידוע כי בחורבן ראשון לא נתייחס גלותה לנפילה עד חרבן שני, שעליו נאמר עליה סוכת דוד הנופלת. כי נתוספה הדרגה על הגלות הראשון. באופן שאם הגלות הראשון היתה כארי הרובץ, בחורבן בית שני היתה כלביא הרובץ.

ונבא אל ענין: הכתוב אם תראה את ישראל שבחרבן בית ראשון כרע בלבד ולא רבץ, כי אם שבמלאת השבעים שנה קם. ואחר כך בחרבן שני תראה שרבץ ושכב בגלות ארוך הרבה. הלא הוא כי אשר יקימנו היא השכינה, על ידי חרבן ראשון נמשלה עדיין לאריה בגלותה, כי לא כבדו עדיין כל כך עונות ישראל. אך בחרבן השני שכבדו אלו על אלו, צור ילדנו התשנו ח"ו, ותהי כלביא החלש ורובץ. על כן הוא אורך הגלות עד התיך בו חלאת אשמותינו. וזה יאמר, תדע למה ישראל בתחלה כרע בלבד ובשני רבץ באריכות. הלא הוא על כי כארי בתחלה ואחר כך כלביא החלש היה מי שיקימנו, הוא שם אלהים הוא השכינה כמדובר. ועל כן לא היה אורך הגלות הראשון - כי היה עדיין כארי - כאשר היה השני שנמשל ללביא.

והנה: כהתימו בלעם לדבר דבריו, הפך פניו אל ישראל כמדבר בהם וכפורש מהם מתוך דרישת שלום. ואומר לנוכח מברכך ברוך כו'. ופיו הכשילו כי לא כל מברכיו ברוכים. ומיעט את עצמו כי לא מלבו היה מברכם. ועל כן עם אומרו מברכך לשון רבים, לא אמר ברוכים כי אם ברוך.

אור החיים: כרע שכב וגו'. פירוש אפילו בזמן שכרע פירוש שאינו חוגר כלי זיין ולא עומד למלחמה אלא כורע ויושב לו, ולא זה בלבד אלא אפילו שכב שאינו מרגיש בבאים עליו אף על פי כן אינו חושש כי מי הוא זה שיתקרב אליו להקימו, ואומר וכלביא כפל ההדרגות כנגד ב' כתות שבישראל זו למעלה מזו כמו שכתבנו למעלה שהם הצדיקים והבינונים.

מברכך ברוך: אמר מברכך לשון רבים וברוך לשון יחיד, לא רצה לברך אלא אחד, ונתכוון על עצמו ורעה עינו בשאר המברכים, ואמר אורריך ארוך נתכוון לומר שאין כל אורריו ארוכים, ובא למעט עצמו מהארירה, ואולי כי לרעה נתכוון על זה הדרך מברכך יתקיימו דבריו ותהיה ברוך, ואורריך יתקיימו דבריו ותהיה וגו', והערים הרשע בזה לקיים אם יקללם אחר כך, ולזה הקדים מאמר ברוך לארוך להעמידם בארוך חס ושלום, וה' השיב גמולו בראשו ונתקיימה בו הקללה ונתארר בעולם הזה ובעולם הבא כאומרם ז"ל (סנהדרין צ א) בלעם אין לו חלק לעולם הבא.

ר' צדוק: ועל דבר זה נתקנא בלעם הרשע שבכל נביאותיו גילה דבר זה של הדביקות והיחוד הגמור דלכן ביקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע לפי שנאמר בה (במדבר כד, ט) כרע שכב כארי וגו' (ברכות יב ב) דגם בשעת שכיבה ושינה הוא כארי כטעם אני ישנה ולבי ער שעל זה אמרו ז"ל (שיר השירים רבה ה, ב) דהקב"ה לבן של ישראל וה' יראה ללבב אין מסתכל אלא לנקודה זו שבלב. ועל זה אמר (במדבר כג, כא) לא הביט און וגו' שאין מסתכל על העמל והאון כלל רק אל אותה הנקודה שה' אלהיו עמו ותרועת מלך ורצונו הוא בו באותה נקודה שבזה הוא שלימות מדת המלכות. ואפשר לשון ותרועת לשון קול תרועה והוא קול שופר המעורר הוא בו שהקב"ה מעוררו גם בלא דעתו ורצונו והוא על ידי אותו נקודה שבלב שדבוקה בכל איש מישראל בהשם יתברך.

סג "מפרי הארץ"

הלכה

אורז זויים

א' האם מותר ליהנות ממלאכה שעשו קטן ושוטה בשבת?

תשובה: תלוי אם עשו לעצמם או לאחרים לעצמם מותר לאחרים ימתין בכדי שיעשו. {עיין ביאור הלכה סימן שכה}

ב' התפלל מנחה בחצי שעה שלאחר חצות האם חוזר ומתפלל?

תשובה: מחלוקת ובדיעבד יצא. {עיין סימן רלג' במשנ"ב}

חושן משפט

א' מתי שמיטה משמטת בתחילתה בסופה?

תשובה: מחלוקת ראשונים ולהלכה בסופה, נפקא מינה לעשיית פרוזבול. {עיין סימן סז}

ב' האם אדם שיש לו כסף בבנק חייב פרוזבול?

תשובה: חייב. {עיין סימן סז}

אבן העזר

א' האם נשים הרבה ואנשים הרבה מותרים ביחוד גם בפרוצים?

תשובה: החלקת מחוקק אוסר ויש מתירים. {עיין סימן כב'}

ב' האם אישה צריכה לעשות פרוזבול?

תשובה: אם היא המפרנסת העיקרית יש צד להחמיר שצריכה. {עיין אבן העזר סימן כו'}

יורה דעה

א' עשה עיסה על דעת לחלקה לחלות ועוגות האם יוכל להפריש חלה בברכה?

תשובה: יפריש בלי ברכה. {עיין סימן שכו'}

ב' אפה לחמניות על מנת לחלק חלקם לאחר אפיה לאחרים האם מפריש לה בברכה או לא?

תשובה: השערי צדק לבעל החכמת אדם פוסק שמפריש בברכה ואילו הארץ צבי פוסק שלא תברך. {עיין סימן שכו'}

"כאהלים נטע ה' בגן עדן"

חפץ חיים: [חובת השמירה תוכן הקדמה ופתיחה] מה שאמרו חז"ל לעבדה ולשמרה, לעבדה זו מצות עשה, ולשמרה זו מצות לא תעשה. דהיינו אלו לא היינו מגורשים מגן עדן, היתה התורה ניתנת שם, כמו שניתנה כעת בהר סיני, והיו מקיימים שם כל המצות, והיינו רואים בעינינו, שע"י קיום מצות עשה כהוגן נתוספה נטיעה יפה בגן עדן.

ועכשיו: שאנו מגורשים משם, ג"כ ע"י עבודתינו נעשים נטיעות יפות מאד, וכמו שכתב הרמב"ן בפרשת בראשית על הפסוק אשר ברא אלהים לעשות, ששרשים הראשונים ברא הקדוש ברוך הוא בעצמו, ונתן לנו כח שיהיה ג"כ ביכולתנו לעשות כל זה ע"י קיום התורה והמצות, וכמו שכתוב בצלם אלהים עשה את האדם עיין שם שביארנו כל זה במקור מן הספרי.

ולדעת: זה שכתבה לנו התורה עשייתו של הקדוש ברוך הוא שהיה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל, לרמז לנו, שאנחנו במעשינו בקיום המצות שעל ידם יצמחו ג"כ הנטיעות היפות, יהיה ג"כ כעין זה. וכידוע שאמר הכתוב זה אלי ואנוהו, ואחז"ל התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה, וכן כל המצות צריכות להיות נאות מבחוץ, וגם צריכות להיות נאות מבפנים כהוגן, דהיינו הכונה לשם פועלם, וכמו שאחז"ל עשה דברים לשם פועלם, וע"ז היו הנטיעות שלנו כעין של הקדוש ברוך הוא. וזהו מה שרמזה התורה כעין זה, מה טובו אוהליך יעקב וגו' כאהלים נטע ה', בגן עדן, וכפירש"י שם].

”מפרי הארץ”

סימנים ש”ה ש”ו ש”ז

בעניין: א”י שעשה מלאכה בעד ישראל, דיני רחיצה בשבת, דיני סיכה בשבת.

א: גוי שהביא דבר מאכל דרך רשות הרבים לצורך ישראל האם מותר באכילה לאותו ישראל לישראל אחר ומ”ה דרך כרמלית?

תשובה: אסור גם לישראל אחר ובכרמלית לו אסור ולאחר מותר ויש מקילים גם לו ברשות הרבים ולצורך גדול ולצורך שבת יש להקל.

ב: גוי שעשה מלכה לצורך עצמו האם מותר לישראל המכירו ליהנות כשעשה בפניו ולא ידע שצריך לו נעשה שלא בפניו וידע שצריך לו נעשה שלא בפניו ולא ידע שצריך לו?

תשובה: ישראל מכירו אסור ואם לא ידע שצריך לו הפרי מגדים מתיר אפילו עשה בפניו ואם ידע שצריך לו אסור אפילו עשה שלא בפניו ויש מחמירים בכל גוונא.

ג: מ”ה רחיצת כל גופו בחמין, טבילה במקוה חם, רחיצת מיעוט גופו ומ”ה בצונן ומה נהגו?

תשובה: כל גופו וכן רובו בחמין אסור וכן אסור לטבול במקוה חם מיעוט גופו מותר וצונן מותר כל גופו ונהגו שלא לרחוץ כלל.

ד: אדם שגופו ובגדיו רטובים האם מותר לילך ברשות הרבים בכרמלית בטובל בנהר וביורד עליו גשם?

תשובה: בטובל בנהר אסור ללכת במים שעליו אפילו שהוא כרמלית אבל בירידת גשמים מותר במים שעל ראשו ובגדיו לפי שהן מועטים ולגר”א (בפירוש בתוס’) בבגדיו מותר אפילו בריבוי מים גם ברשות הרבים.

ה: האם מותר לישון עם בקבוק חם בשבת או בחול?

תשובה: בשבת לרש”י ור”ן מותר ולתו”ס אסור ולצורך גדול יש להקל, ובחול מותר.

ו: נטמא לקריו קודם השבת האם יטבול בשבת ומ”ה נטמא בשבת, ומ”ה לתוספת קדושה?

תשובה: נטמא קודם השבת לרוב הפוסקים מותר ולגר”א אסור נטמא בשבת יש להקל, ואפשר דגם הגר”א מודה להתיר, ולתוספת קדושה אין חשש מתקן מ”מ עדיף לא לטבול מחשש סחיטה.

ז: סבון המעורב בו חלב האם מותר בו לרחוץ בו בחול?

תשובה: הגר”א אוסר מטעם דסיכה כשתיה.

ח: האם מותר להשתמש בסבון מוצק, בסבון נוזלי במשחה לנקוי?

תשובה: סבון מוצק אסור, בנוזלי מותר, במשחה לנקוי אסור.

ט: האם מותר לסוך שמן בזמנינו?

תשובה: אם יש לו יובש או נפיחות אסור משום רפואה.

י: האם מותר להסתרק בשבת במסרק או במברשת רכה?

תשובה: במסרק אסור, במברשת רכה מותר וצריך ליחדה לשבת.

רח' הר' קוק 1 ב"ב 0533107467

mprihaaretz@gmail.com

"מפרי הארץ"

"מבית הוועד" מהרב אלעזר אנגל שליט"א

"צער בעלי חיים"

בפרשת בלק כ' בפסוק - ויפתח יהוה את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים וגו' ויאמר אליו מלאך יהוה על מה הכית את אתנך זה שלוש רגלים וגו' אולי נטתה מפני כי עתה גם אתכה הרגתי ואותה החייתי, ע"כ.

א. וצ"ע למה הטענה היתה בגלל שהכה ולא רק בגלל שלא הבין שיש מלאך צ"ע במקרא מה שאלה האתון למה הכיתני התשובה היתה שכיון שלא הלכה כרגיל לכן אז הכה אותה, ומה ענה לה ע"ז בלעם, וגם המלאך הגיע בטענה למה הכה את האתון למה שאל בצורה כזו ולכאוף זה משהו מאד קטן בחטא של בלעם.

ב. במו"נ כ' בגלל צער בע"ח וי"ל שהנה במורה נבוכים להרמב"ם כ' שזה היה בגלל צעב"ח שמידת האכזריות היא מגונה מאד ולכן בלעם נתבע עליה והיינו שזה המקור לדין של צער בע"ח יעו"ש.

ג. ויש לשאול בדבריו כמה שאילות א. אם יש כבר מקרא דעזוב תעזוב כמ"ש רש"י בשבת קכח אולם יש שכל בראשונים בב"מ בריטב"א ור"פ ועוד שזה הלמ"ס ב. צ"ע שהרמב"ם פסק להלכה בפרק האחרון של חו"מ לכאוף רוב האחרונים וכן הב"י בס"י רעב כ' שזה דרבנן וכן בשו"ע דלא ככ"מ בדעת הרמב"ם שכל שזה דא"ל. ג. יש לשאול הרי ב"נ נצטוו רק ב' מצוות ולא יותר א"כ מה"ת יהיה כאן מצוה חדשה שלא הוזכרה בסוגיא בסנהדרין וצ"ע.

ד. תירוץ של הרב בעל החבצלת השרון על השאילה האחרונה ומה שיש קצת להעיר עליו בחבצלה"ש בפרשתנו כ' שזה מחלק המצוות שהם מסברא כדברי ר"ג גאון בריש ברכות ולכן הם לא מכלל ה' מצוות וצ"ע על דבריו לכאוף א"כ אי"צ רמז בתורה כיון שזה כבר נלמד מסברא כמו כל המצוות שהם מסברא שאינן רמזים בתורה, ואי הו"י אסמכתא א"כ שוב הו"י דרבנן וצ"ע.

ה. לכאוף אפ"ל השאילה האחרונה לפי הגמ' בסנהדרין נז: ויש לדחות הגמ' שם כ' בסנהדרין שקו"ע לא קחשיב אלא קו"ע ויש לדון בכל צעב"ח אי המצוה מעזב תעזוב עמו כמ"ש רש"י בשבת קכח. א"כ אז המצוה נאמרה בקו"ע וכמו שכל בחינוך והו"י מ"ע גם ברמב"ם בסה"מ הו"י הכי מניעת צער כמו הגמ' בסנהדרין א"כ יתכן דהו"י קו"ע ואולי לכן לא קחשיב, דהיינו שנמנה במצות עשה ולא לאו וצ"ע דאם ילפינן גם מבלעם זה גם שוא"ת לא לצער בידים וא"כ שוב הו"י תרויהו והדרה קושי' לדוכתה למה לא מנה אותם ב' מצוות וצ"ע.

ו. ישוב על השאילה היכן זה נרמז ב' מצוות - במצות של איסור שחיטה הנה אי' שם בסנהדרין נט: אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה דכתיב. לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ ולא חית הארץ לכם וכשבאו בני נח הותר להם שנאמר. כירק עשב נתתי לכם את כל יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו ת"ל אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו יכול אף לשרצים ת"ל וכו' ע"כ, והיינו שקודם לא הותר שחיטה לאדה"ר רק אח"כ הקב"ה הותר א"כ לפי"ז י"ל שמראש נאמר רק האיסור על כל הבהמה שאסור להשתמש בהם אבל אח"כ הקב"ה הותר את הבהמות לשחטם לצורך האכילה א"כ י"ל שכל מה שנאמר זה רק הותר לאכילה אבל לצער יהיה אסור כיון שחיות הבהמה הותרה לצורך שחיטה אבל לא לצורך לצער אותם כמו שלא הותר אמה"ח ולכן אמה"ח נשאר אסור ע"ש, ולפי"ז י"ל שעדיין נשאר האיסור להשתמש בבהמה שלא לצורך כמו לצער אותה אבל לצורך מותר כמו שחיטה שהותר להם וצ"ע.

ז. ואולי יתכן לפי"ז לחלק בין צעב"ח של גוי לישראל שגוי זה רק לצער בידים וזה ישוב על השאילה הראשונה וממילא י"ל שכל זה דווקא מיירי על לצער בידים שהוא שימוש שלא לצורך שזה אסור להם אבל לדאוג שלא יהיה צער לבהמה בזה גוי אינו מצווה, דהנה מצינו דבר מחודש במצות צעב"ח בקרא דעזב תעזוב שצריך לדאוג שלא יהיה צער וצריך ללכת למנוע צער ולא רק לא שלא לצער בידים ואולי זה רק נאמר בישראל אבל בגוי לא כיון שהגדר שאין לו הותר שימוש בבהמה על מקום צער אבל א"כ זה רק בידים ממש ולא לדאוג שלא תצטער ממילא וצ"ע ובאמת העיר בזה המנ"ח שם שיש כאן ח"י שאפ"י שזה רק מניעת היזק הוא מחויב בכך, ולכאוף לפי"ז זה יש לבאר שזה עבירה של ב"א למקום ולא של ב"א לחבירו שלא המטרה בטובת הבהמה אלא שלא יתרגל באכזריות (כמש"כ הרמב"ם וכן בחינוך שם במצוה פ').

ח. גם יתכן לפי"ז ליישב השאילה השניה, שכל דברי הרמב"ם שזה דרבנן קאי על צער בידים דווקא ולא על ללכת לעזור לו ולפי"ז י"ל שצער שהוא בידיו ממש בגוי אסור א"כ כ"ש בישראל שיהיה אסור וכמו שהגמ' אומרת שם מי איכא מידי שלגוי אסור ולישראל מותר אבל לגרום צער זה רק דרבנן וע"ז קאי הרמב"ם שם כיון שזה שימוש של צער אבל ממילא לא.

ט. והנה ידוע שיש היתר במקום צורך ונברר הדברים בשורשם ראשית כל יל"ד אם יש חילוק בין ההיתר של שלצורך איך מצינו היתר של האיסור לצורך ויל"ב בזה כנ"ל שכיון שהבהמות נבראו לשימוש האדם א"כ אי"ז אכזריות [לשון המשנה בקדושין פב]. ובאמת צ"ע באופן של שאין לו שום תועלת איך הותר לו כגון להרוג זבובים אם ג"כ מקרי צורך והנה מצינו שלוש מקומות שדנו אם הותר במקום צורך א. שהנה בשו"ע אבה"ע סי' ה' סעיף יד בתרוה"ד כ' בפשיטות שמותר לתלוש נוצות אווז וכו' הב"י שם בשם הראשונים שזה צורך ולכן מותר כ"ה הכרעת הפוסקים ללא חולק ע"ש ב. בדברי הנמו"י בב"מ לג: מקשה איך הותר לזקן ואינו לפי כבודו צעב"ח שפטור מפריקה וטעינה וכו' שאם הותר במקום צורך אז רק בשוא"ת ולא בקו"ע בצירוף כבוד הבריות, ומאידך דבריו הם נגד הרמב"ן שלא כ' כן שזה מקרי צורך א"כ בזה יש פלוגתא וגם צריך לצרף שוא"ת ג. בקו"ה הראשונים בב"מ שם ובע"ז יא. שהק' איך מעקרין את הבהמות על כבוד המלכים שמתו ות' שם שזה יש כח ביד חכמים וכו"ב. ולא כ' בגלל צורך.

י. דברי המנ"ח ומה שיש ליישב בזה שצריך צורך בגופו ממש ובמנ"ח שם עמד בזה בשאילה על הראשונים למה לא תי' כן וכו' שיש חילוק בין צורך מרובה לצורך מועט, וצ"ב, ולענ"ד ע"כ שיש בזה ג' דרגות בגדר הצורך שלא תמיד הותר וכפי שיתבאר: א. בשימוש ממש בבהמה כמו שחיטה וכו"ב שזה שימוש ממש בבהמה ב. בכבוד הבריות שזה לא צורך ממש אבל זה צורך האדם שיש לו תועלת מידית ע"י שיש צעב"ח ג. מעקרין על המלכים אין לו תועלת ישירה של האדם רק מראה את צערו שאנשים יראו ויצטערו ע"ז, זה לא שימוש ממש לא לאדם כמו מעקרין על המלכים ואכתי צ"ע.

יא. ולפי"ז יבוארו המקראות כמין חומר שהשאילה היתה על צורך ובזה יל"פ שהאתון טענה לבלעם שזה צעב"ח שאסור וטען בלעם שהיה לו צורך -ולפי' פשוטו זה בגלל שרצה להטותה ויתכן גם לומר שזה כמו מקרע כלים בחמתו שזה תיקון כיון שיש לו שימוש בבהמה ממש וזה ענתה לו שהיה צריך לחשוב שיש כאן מלאך א"כ לכן חזרה הטענה למה ציער אותה וצ"ע.